

ישיבת הכתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בהעלותך תשע"ג

לשאוף לגדלות, לא לבינוניות

מצוה אחרת. שידע שמריחים עליו שהוא לא לומד. כדאי שאדם ילמד, ולא ישמח שיש לו מצוה אחרת במקום לימוד תורה. בגלל הרדיפה הזו אחרי כל מצוה, זכו אותם אנשים טמאים, שמצנת פסח שני ניתנה על ידם. אמנם אם לא היו באים ואומרים "למה נגרע" גם אז ה' היה נותן את המצוה הזאת, אך בכל זאת זכו אנשים אלו שמצוה זו תאמר על ידם (עי' רש"י במדבר ט, ז). מפני שהם עובדים את ה' מאהבה, רוצים לקיים מצוה, ומצטערים כשאינם יכולים לקיים מצוה, לכן זכו שמצוה זו תאמר על ידם.

ומי הפסיד...?

היה עוד מישהו שהיה יכול לזכות שמצוה זו תאמר על ידו - אך הוא הפסיד. מי הוא האיש הזה? - קרח! הרי אחת הטענות של קרח היתה, למה בחרו באלצפן בן עוזיאל להיות נשיא בני קהת, ולא בו, כפי שמביא רש"י: "מה ראה קרח לחלוק עם משה? - נתקנא³ על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר: 'ובני קהת עמך ויציקה ויחברון ויעזיאל' (שמות ו, יח). עמרם הבכור - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר, שהוא שני לעמרם?! והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו" (רש"י במדבר טז, א). נתבונן בטענה הזו של קרח, ונשאל: האם זוהי הפעם הראשונה שבחרים באלצפן ולא בקרח? התשובה היא - לא! זו איננה הפעם הראשונה שבחרים באלצפן ולא בקרח! כשצריך להוציא את גְּוִיּוֹתֵיהֶם של נדב ואביהוא מן המשכן, קוראים למישאל ואלצפן בני עוזיאל לעסוק בדבר (ויקרא י, ד), ולא לקרח. ממילא, יש לשאול על קרח: למה שם לא מחיט? למה אז לא טענת, למה קוראים לבני עוזיאל ולא לך? כנראה, משום שאז לא היה מדובר בנשיאות. היה מדובר "רק" בקבורת המת. ואם כך, אפשר להשאיר את המצוה למישאל ואלצפן. להיות "חברא קדישא", לא צריכים דוקא אותי... רק כשמדובר בנשיאות בני קהת, אז מתעוררת אצל קרח הטענה, למה בוחרים באלצפן ולא בי. אינני יודע עד כמה מותר לנו לדבר על קרח האר"י ז"ל אמר, ש"צדיק פתקמך פתקמך" (תהלים צב, יג) - סופי תיבות קרח (כי יש בקרח גם צד טוב, שהוא מחפש קדושה)⁴ (כתבי האר"י ז"ל, שער הפסוקים). אבל כפי שהדברים מצטיירים לעינינו, טענתו של קרח למה בוחרים באלצפן בן עוזיאל להיות נשיא ולא בו, איננה טענה טהורה "לשם שמים".

והנה, דוקא שם, אם היה קרח מערער על זה שאליצפן ומישאל נבחרו להוציא את נדב ואביהוא מן הקודש, ולא הוא - אולי היה מתקבל הערעור הזה. אולי משה היה שולח גם אותו להוציא את נדב ואביהוא, ואז אולי גם הוא היה נמנה על האנשים הטמאים שאמרו "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו", והקב"ה הסכים על ידם ונתן להם פסח שני. גם קרח היה יכול לזכות בזכות הזאת. אלא ששם קרח לא מערער. רק כשצריכים לבחור נשיא לבני קהת הוא

"למה נגרע" - תאוה להרויח עוד מצוה!

ה' מצוה את ישראל לעשות פסח במדבר (במדבר ט, א-ג). מספרת התורה: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ויקרבו לפני משה... ויאמרו... אנחנו טמאים לנפש אדם, למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל" (שם, ו-ז).

מי היו אותם טמאים, וכיצד נטמאו? - נחלקו בזה חז"ל (סוכה כה, א-ב). יש אומרים שנושאי ארונו של יוסף היו¹, יש אומרים שמישאל ואלצפן היו, שנטמאו מנשיאת גְּוִיּוֹתֵיהֶם של נדב ואביהוא אל מחוץ למחנה (ויקרא י, ד-ה), ויש אומרים שאותם אנשים היו סתם יהודים שנטמאו במת מצוה. על כל פנים, לכל הדעות, לא מדובר באנשים שנטמאו סתם כך, אלא באנשים שנטמאו מחמת התעסקות במצוה כלשהיא - נשיאת ארונו של יוסף, הוצאת גְּוִיּוֹתֵיהֶם של נדב ואביהוא מן המשכן, או טפול במת מצוה. אם כך, קשה לכאורה להבין: מה מקום יש לטענת האנשים הללו, "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו"? הרי במקום קרבן פסח, זכו למצוות אחרות שאחרים לא זכו להן! ואם כך, בסך הכל, אין כאן שום גרעון!

תשובה לשאלה זו ניתן לענות על פי מעשה מופלא שמובא בזהרה. וכך מסופר שם: רבי יצחק ורבי יהודה התארחו פעם בביתו של חכם אחד, ושמו רב המנונא סבא. לחכם זה היה ילד קטן (שהיה בעל מדרגה גבוהה מאד), שהיה לומד כל היום ב"חידור", ובערב היה שב לביתו. כששב הילד באותו יום הביתה, אמרה לו אמו: גש נא לשני החכמים הללו, וקבל מהם ברכה! התחיל הילד להתקרב אליהם, אך מיד נרתע לאחוריו ואמר לאמו: אמא, איני רוצה להתקרב אליהם! "מריח" אני, ששני חכמים אלו לא קראו קריאת שמע היום, וכך למדוני רבותי, שמי שלא קרא קריאת שמע - יהא בנידוי כל אותו היום. שמעו רבי יצחק ורבי יהודה את דברי הילד, ואמרו: אמת נכון הדבר! לא קראנו קריאת שמע היום! ומדוע? - כי היינו עסוקים במצנת הכנסת כלה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה! (זהרה ח"ג קפו, א)

מה אפשר ללמוד מהסיפור הזה? אפשר ללמוד ממנו יסוד גדול: רבי יצחק ורבי יהודה היו פטורים מקריאת שמע! יותר מכך: אסור היה להם להפסיק לעסוק במצוה שעסקו בה, בשביל לקרוא קריאת שמע (עי' רמ"א יו"ד סי' ר"מ סי"ב). ואף על פי כן, הריחו עליהם שנחסרה מהם מצנת קריאת שמע! לא כל אדם יכול להריח את זה, אבל מי שעומד במדרגה רוחנית גבוהה, כמו אותו ילד, מריח עליהם שהם לא קראו קריאת שמע. אם כך, בצדק אמרו הטמאים למשה רבינו, "למה נגרע". אמנם ארונו של יוסף זה חשוב, קבורת נדב ואביהוא זה חשוב, וגם מת מצוה זה חשוב, אבל סוף סוף - מצנת פסח תהיה חסרה לנו! "קריחו" עלינו שלא הקרבנו קרבן פסח². לכן, למרות שזכינו למצוות אחרות, אנו רוצים להקריב גם את הפסח. "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל". לפעמים אדם חושב: נו, היום אני פטור מללמוד, אני עסוק באיזו

כזה, שעוברים בה עבירות. לעומת זאת, בגולה דקדוק הדין פחות חמור, וגם אם חוטאים שם, בכל זאת ישאר קיום לעם ישראל.

הרמב"ן כתב עוד, שאפילו על גויים דקדוק הדין בא"י חמור יותר מאשר בחו"ל: "ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל... כי יש באומות רעים וחטאים מאד, ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל, כי שם היכל ה'" (רמב"ן בראשית יט, ה). כלומר: סדום לא היתה העיר הגרועה ביותר בעולם. היו עוד ערים בעולם שהרשיעו כסדום ועמורה. אבל הן היו בחו"ל, ולכן לא מהר הקב"ה לעשות עמן דין. אבל סדום ועמורה היו בארץ ישראל, שהיא "נחלת ה'", ואינה סובלת אנשי תועבות" (שם), ולכן מיהר ה' להשמידן. וכך היה גם עם הכותים. הכותים עבדו עבודה זרה במשך שנים רבות בחו"ל ולא קרה להם דבר. אבל כשמלך אשור מגלה אותם אל ארץ ישראל והם ממשיכים לעבוד עבודה זרה גם בארץ ישראל - ה' שולח בהם אריות, והאריות הורגים אותם (מל"ב יז, כה). לכן, כשישראל חוטאים בארץ ישראל במקום לקיים בה מצוות, הקב"ה מגלה אותם מן הארץ, כדי שלא יהיו בבחינת חוטא בפלטרין של מלך, שדינם חמור יותר.

כמובן, אנו רוצים להיות בארץ ישראל. אבל עלינו לדעת, שאם ח"ו איננו שומרים את התורה, זו סכנה שבבילנו להיות בא"י, ואז לטובתנו ה' מגלה אותנו לחו"ל, שנהיה כמו הכותים בחו"ל, שיכולים לעבוד עבודה זרה ולא קורה להם כלום. הגמרא הרי אומרת (סנה' לח, א), שצדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שהקדים שתי שנים ל"ונושנתם בארץ" (דברים ד, כה), שאם היו נשאים בארץ שמונה מאות חמישים ושתיים שנה (כגימטריא של "ונושנתם"), היה מתקיים בנו ח"ו "פי אָבד תֵּאבְדוּן" (שם, כו). לא היה קיום לעם ישראל כשהם חוטאים בא"י. מה עשה הקב"ה? עשה עמנו צדקה. הגלה אותנו שנתים לפני "ונושנתם", כדי שלא נגיע למצב הזה. אמנם לא נעים להיות בגולה, הדבר כרוך בצרות, ברדיפות, בשואה, אבל שם, גם אם נחטא, לפחות לא יתקיים בנו "פי אָבד תֵּאבְדוּן". אפשר איכשהו להתקיים. כמובן, אנו מצדנו לא צריכים לשאוף לגלות. התכלית שלנו איננה לשבת בחו"ל ולהיות פטורים ממצוות, אלא לשבת בארץ ישראל ולהיות חייבים במצוות. אבל כדי שנוכל להתקיים כאן, עלינו באמת ללמוד תורה ולקיים את כל המצוות. בלי זה - מסוכן מאד לגור כאן בארץ ישראל.

מתי כדאי לקחת סיכונים?

הגמרא אומרת, שתלמיד חכם שגגתו עולה זדון (ב"מ לג, ב). לעומת זאת, עמי הארץ, זדונות נעשות להם כשגגות (שם). למה? - כי תלמיד חכם, יש בכחו לברר את ההלכה ולא לטעות. לכן, גם כשטעה בדין, השגגה נחשבת לו כזדון, כי התעצל ולא טרח לברר את הדין (עי' רש"י שם). לעומת זאת, עם הארץ, גם כשהוא מברר ויודע את הדין, הוא לא מפנים כל כך כמה חמורה היא העבירה במזיד. ממילא גם הזדון שלו הוא קצת שגגה.

התלמיד חכם נמצא א"כ במצב נחות לעומת עם הארץ. עם הארץ - זדונות נעשות לו כשגגות. והתלמיד חכם - שגגתו עולה זדון. האם כדאי בגלל זה להיות עם הארץ ולא תלמיד חכם? - כמובן שלא! כמו שכדאי יותר לשבת בארץ ישראל מלשבת בחו"ל, כך כדאי יותר להיות תלמיד חכם מלהיות עם הארץ. נכון שתלמידי חכמים נענשים יותר, שגגות נעשים להם כזדונות, וגם הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה (יבמות קכא, ב), ומעניש את התלמיד חכם בחומרה רבה יותר מאשר את עם הארץ, אבל בחשבון הסופי - לתלמיד חכם יש

מוצא מקום לערער. לכן, גם לו יש פרשה שנקראת על שמו, אבל פרשה גרועה מאד, פרשת קרח. במקום לזכות בפרשת פסח שני, הוא "זוכה" לפרשת קרח.

ארץ ישראל - לא טובה לחוטאים

הגמרא אומרת, "מצוות לאו ליהנות ניתנו" (ר"ה כה, א). אומר רש"י, "לאו ליהנות ניתנו לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו" (רש"י שם). ובכל זאת, למרות שהמצוות הן עול, אנו שמחים ומאושרים בעול הזה. אנו אוכלים ושותים ושמחים בחג השבועות - שהוא היום שבו קבלנו את העול הזה - כי זהו עול טוב! עול שכולו חיים! איננו מחפשים פטורים איך לא לקיים מצוות, אלא להפך! מחפשים איך לקיים עוד מצוה! כמו הטמאים שבפרשתנו, שלא שמחו להפטור מקרבן פסח, אלא אדרבא, חפשו איך להתחייב. אם אפשר להשיג מהקב"ה איך כן להקריב קרבן פסח, אז נשיג.

על יפתח הגלעדי כתוב, "וַיִּכְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו, וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב" (שופטים יא, ג). היכן היא ארץ טוב? לא מופיע בתנ"ך מקום שנקרא "אֶרֶץ טוֹב"! אומר הירושלמי, ארץ טוב - זו סוסיתא⁵. ולמה נקרא שמה "טוב"? לפי שפטורה מן המעשרות (יר' שביעית פ"ו ה"א). [וביארו שם בירושלמי, שהיתה פטורה מן המעשרות, מפני שלא נתקדשה בקדושת א"י לענין מצוות התלויות בארץ]. וקשה לכאורה: הרי ארץ ישראל היא הארץ המכונה בתורה "הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה" (דברים א, לה; שם ג, כה; שם ד, כא ועוד), בגלל המצוות המיוחדות לה, כתרומות ומעשרות ועוד⁶, ואיך אמרו בירושלמי ש"אֶרֶץ טוֹב" זו סוסיתא, שפטורה מן המעשרות? התשובה מונחת בסוף הפסוק: "וַיִּכְרַח יִפְתָּח... וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב, וַיִּתְּלַקְטוּ אֵלָּי פִּתְחָא אַנְשֵׁי רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ". עכשיו הכל מובן! בשביל אנשים ריקים, "אֶרֶץ טוֹב" היא ארץ שפטורה מן המעשרות. שהרי אם חייבים במעשרות ולא יודעים איך לעשר, נכשלים באכילת טבלים⁷. לכן, לאנשים כאלו טוב באמת לשבת בארץ שאין בה חיוב מעשרות. אבל בשביל אנשים שאינם ריקים, שהם אוהבי ה' ומבקשי ה' - בשבילם המקום הטוב ביותר הוא מקום שחייב בכמה שיותר מצוות. הגם שאפשר ח"ו להכשל שם בענייני תרומות ומעשרות, בכל זאת הסיכון הזה כדאי בשביל כל הפעמים שכן זוכים לקיים את המצוות כראוי.

הגלות - לטובת עם ישראל

מסיבה זו, אם ישראל ח"ו לא מקיימים את התורה, הקב"ה מגלה אותם מארץ ישראל. למה? - כדי שנשב ב"אֶרֶץ טוֹב", שפטורה מתרומות ומעשרות. ולא רק מתרומות ומעשרות, אלא כמו שמסביר רש"י בקיצור (דברים יא, יח) והרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה)⁸, כל המצוות כולן, אפילו אלו שאינן תלויות בארץ, (כמו שבת ופסח ותפלין ומזוזה), המקום האמיתי לקיומן הוא רק בארץ ישראל⁹, ומה שמקיימים אותן גם בחוץ לארץ הוא רק בבחינת "הַצֵּיבִי לָךְ צִיָּיִם" (ירמיהו לא, כ) - לזכר בעלמא, כדי שלא נשכח איך מקיימים אותן בארץ ישראל¹⁰. ממילא, אם אנו חוטאים בא"י - הקב"ה מגלה אותנו לחוץ לארץ, ששם חיוב שמירת התורה הוא פחות חמור. אמנם גם בחוץ לארץ אסור לחטוא, אך כבר הסביר הרמב"ן, שאינו דומה מי שחוטא בפלטרין של מלך למי שחוטא מחוץ לפלטרין של מלך (דרשת הרמב"ן לר"ה, מהד' מוסד הרב קוק עמ' רמ"ט). אם אדם מתחצף אל המלך בתוך הארמון, זהו מעשה חמור הרבה יותר מאשר אדם שעומד מחוץ לארמון וצועק נגד המלך. לכן, בארץ ישראל אי אפשר להתקיים במצב

יהלום! לשאוף להיות מגדולי התורה, להיות תלמיד חכם, לא להיות עם הארץ.

מספרים, שבא פעם יהודי אחד אל החזון אי"ש, וקבל בפניו על בנו שלומד בישיבה ונעשה "קיצוני". במה הוא קיצוני? - בכל פעם הוא חוזר מן הישיבה עם "חומרות" חדשות בהלכות שבת!... צריך להיות בינוני, לא צריך להיות קיצוני! לאחר שיצא אותו אדם, אמר החזון אי"ש: "כנראה שלפי תפיסתו של יהודי זה, להיות בינוני פירושו להמנע רק מעשרים מלאכות מתוך ל"ט מלאכות שבת!... כמוכן שזוהי טעות גמורה. כדי להיות בינוני צריך להמנע מכל ל"ט המלאכות האסורות בשבת, והמחלל שבת באחת מהן, הוא כבר לא בינוני אלא רשע גמור, וחייב סקילה. צריך אי"כ לדעת היטב את כל ל"ט מלאכות על פרטיהן ודקדוקיהן כדי להיות בינוני.

אך כמוכן, אנו רוצים לא רק להיות בינונים, אלא להיות צדיקים, לדקדק בכל דבר כהוגן. מומר לחלל שבת בפרהסיא, הוא ח"ו כמומר לכל התורה כולה (חולין ה, א). ומה זה מחלל שבת בפרהסיא? יתכן שהוא נזהר מכל ל"ט מלאכות האסורות, והוא עושה קידוש והבדלה ושלוש סעודות, וגם שר זמירות בכל סעודה, אבל הוא לא מקפיד שלא לברור פסולת מתוך האוכל. גם זה כבר מחלל שבת, ואם הוא עושה זאת בפרהסיא, הוא כבר מחלל שבת בפרהסיא. לא יעזור לו שאת כל המלאכות האחרות הוא שומר כהוגן. הוא מחלל שבת בפרהסיא, ודינו כמומר לכל התורה כלה. איום ונורא! אז לא כדאי להיות בינוני כזה, ובודאי לא כמו אותו אבא שבא אל החזון אי"ש. צריך לדעת את כל הלכות שבת לפרטיהן, וכן את כל שאר ההלכות, ואז אולי נזכה להיות בינונים. אבל השאיפה לא צריכה להיות על בינוני, השאיפה צריכה להיות על גדלות בתורה, וכמוכן גם ביראת שמים. לשאוף להיות יהלומים, לא לשאוף להיות גרוטאות.

כל אחד יכול להיות גדול בתורה!

וצריך לדעת, שלהיות יהלום, להיות גדול בתורה - כל אחד יכול! הרי ידוע על התנא הקדוש רבי עקיבא, שחשב לעצמו שחבל על הזמן שישב בישיבה וילמד, כי לא הבין כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר, וראה שם אבן אחת שהיה חקוק בה חור. "אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו: המים, שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא 'אֶבְנֵי שֶׁחֲקוּ מֵי' (איוב יד, יט)?! מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו: ומה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשין כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם! מיד חזר ללמוד תורה" (אבות דרבי נתן פ"ו). הבין, שגם הוא יכול להיות גדול בתורה. ובאמת כך היה, שנעשה גדול מאד בתורה. היה דורש על כל תג ותג תילי תילים של הלכות (מנחות כט, ב), וכל גדולי התנאים הם תלמידיו. "סתם משנה רבי מאיר, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא" (סנה' פו, א). כולם קבלו מרבי עקיבא. אותו רבי עקיבא שבהתחלה לא היה מסוגל לתפוס שום דבר, הצליח להיות גדול בתורה.

הגמרא מספרת, כשנשא רבי עקיבא את פתו של כלבא שבוע - כשעוד היה עם הארץ - גירש חמיו את פתו מביתו, והדיר אותה שלא תהנה מנכסיו, כי כעס עליה שהתחתנה עם עם הארץ גמור כזה. אחרי עשרים וארבע שנים, כשרבי עקיבא חזר לעירו עם אלפי תלמידים, שמע חמיו שחכם גדול הגיע לעיר, והלך אליו להתיר נדרו, כי הצטער לראות את פתו חיה בעוני ובדוחק נורא, והתחרט על הנדר. לא ידע, שהחכם הגדול שהגיע לעיר הוא רבי עקיבא חתנו בכבודו ובעצמו. שאל אותו רבי עקיבא: אם היית יודע שחתנך יהפוך לאדם גדול, גם

יותר תורה ויותר מצוות מאשר לעם הארץ, ומדה טובה מרובה ממדת פורענות (סוטה יא, א). השכר עבור התורה והמצוות של התלמיד חכם שקול הרבה יותר מאשר העונש על עברותיו. כדאי א"כ להיות תלמיד חכם עם כל הסיכונים שיש בזה, ועם כל החשש ששגגות יחשבו כזדונות, מאשר להיות עם הארץ וזדונות יחשבו לו כשגגות. סוף סוף, עם הארץ עושה הרבה זדונות, ותלמיד חכם לא עושה הרבה שגגות. יותר כדאי להיות תלמיד חכם עם כל הסיכונים, ויותר כדאי לשבת בא"י עם כל הסיכונים, אך כמוכן - רק בתנאי שמשתדלים לא לקחת סיכונים ברורים. לשבת בארץ בלי לקיים מצוות, זה באמת סיכון גדול מדי שלא כדאי לקחת אותו. אבל לשבת בארץ עם תורה ומצוות - זהו סיכון כדאי. כדאי לשבת בארץ ישראל ולקיים מצוות.

מהפרשה שקראנו בשבוע שעבר יש ראייה גדולה, כמה מדה טובה מרובה ממדת פורענות. כשנשיא ישראל מתעצלים להביא את חלקם לנדבת המשכן - החסירה התורה אות משמם. "וְהָיָה שְׂאֵם הַבְּיָאוֹ" כתיב (שמות לה, כז), חסר שני יודיים. למה? - "אמרו הנשיאים: יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירים - אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל... אמרו נשיאים: מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השֶׁהָם וגו'... ולפי שנתעצלו מִתְחַלְּהָ, נחסרה אות מִשְׁמָם" (רש"י שם). אחר כך, בחנוכה - עליה קראנו בשבוע שעבר - הנשיאים מתקנים את טעותם. הם לא ממתנינים לישראל, אלא מזדרזים להביא קרבן לפני כולם (רש"י שם). בשכר זה כותב הקב"ה בחנוכה המשכן פרשה ארוכה של שמונים ותשעה פסוקים ואלפי אותיות - והכל על הנשיאים! כי מידה טובה מרובה ממידת פורענות, ואם במידת הפורענות הפסידו כל הנשיאים יחד שתי אותיות בלבד, הרי שבתיקון, חוץ מהפסוקים המשותפים לכל הנשיאים, יש לכל נשיא פרשה שלמה בפני עצמה (של ששה פסוקים), שנוקבת בשמו ומפרטת את קרבנו, למרות שכל הנשיאים הקריבו את אותם הקרבנות, והיה אפשר לפַרְט את קרבנותיהם ואת סדר הקרבנות בלשון קצרה הרבה יותר]. וכך גם אצל התלמיד חכם. אמנם הוא נענש יותר בחומרה על עברותיו - שגגות עולה זדון, והקב"ה מדקדק עמו כחוט השערה יותר מאשר אצל אדם רגיל - אך סוף סוף, מדה טובה מרובה ממדת פורענות. השכר עבור התורה והמצוות של התלמיד חכם שקול הרבה יותר מאשר העונש שעלול לבוא עליו אם יחטא במשהו. כדאי א"כ להיות תלמיד למרות הסיכונים. לא כדאי להיות עם הארץ.

כדאי להיות יהלום!

למה באמת מדקדק הקב"ה עם הצדיק כחוט השערה, ומענישו בחומרה יותר מאשר את מי שאינו צדיק? - נסביר את הדבר במשל: יהלום יקר, כל שריטה קטנה מורידה את ערכו באופן ניכר. לעומת זאת, בגרוטאה של מתכת - שריטה קלה אינה מעלה ואינה מורידה. כדי לפגום בערכה של גרוטאת מתכת, יש לפגום בה פגימה הרבה יותר רצינית מאשר שריטה קלה. כך גם אצל הצדיקים. הצדיקים הם כיהלומים. כל פגימה קטנה, כל עבירה קלה, מורידה מאד את ערכם, הרבה יותר מאשר אותה עבירה אצל אדם פשוט. מסיבה זו הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה, ומעניש אותם בחומרה, כי מעשה העבירה שלהם פועל אצלם באופן משמעותי הרבה יותר מאשר אותה עבירה אצל אדם רגיל.

האם נאמר בגלל זה שלא כדאי להיות יהלום?! - ודאי שלא נאמר! אלא שביהלום צריך לנהוג כמו ביהלום. לצחצח אותו כמה שיותר, ללטש אותו היטב, שלא תהיה בו שום שריטה ושום פגימה. פגימה קלה ביהלום היא חמורה מאד, אבל בכל זאת - צריך להיות

אדם יש הכח הזה, להיות גדול. לא צריך את הכשרונות של רבי עקיבא, רק את הרצון שלו ואת מסירות הנפש שלו, ואז - כל אחד יכול להיות גדול. "דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול". כדאי א"כ לשאוף לזה. לא להסתפק בבינוניות, אלא לשאוף להיות אדם גדול. לא כל אחד זוכה להיות כמו רבי עקיבא, או כמו רבי עקיבא אייגר, אבל אפשר בהחלט להיות תלמיד חכם. העיקר לשאוף לגדלות, לא להסתפק בבינוניות.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

אז היית נודר? אמר לו: אפילו אם היה יודע רק פרק אחד או הלכה אחת - לא הייתי נודר! [רואים מכאן, עד כמה היה רבי עקיבא עם הארץ בהתחלה, שאפילו פרק אחד או הלכה אחת לא ידע]. אמר לו רבי עקיבא: אני הוא חתנך! ואם כך, אפשר להתיר לך את הנדר¹¹ (כתובות סב, ב - סג, א).

והקשו התוספות: איך היה יכול רבי עקיבא להתיר את הנדר על ידי פתח כזה? והרי אסור לפתוח בנולד! (=סיבה שנולדה לאחר הנדר¹²). מתרצים התוספות (בתירוץ ראשון): כיון שהלך ללמוד תורה, "דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול" (תוס' שם סג, א ד"ה אדעתא). מי שלומד תורה, דבר רגיל ומצוי הוא שיעשה אדם גדול, ואין זה "נולד"¹³. אפילו עם הארץ גמור, כפי שהיה רבי עקיבא בתחילה, יכול להפך לתלמיד חכם גדול. רק תלך לבית המדרש ותלמד עם כל הכוחות, ותוכל גם אתה להיות גדול בתורה. כמעט לכל

1. אמנם משה הוא זה שהעלה את ארונו של יוסף מצרים (שמות יג, יט), אך כנראה לא לקח אותו במו ידי, אלא נתן לאנשים אחרים לשאת אותו.
2. "כאשר לא קיים מצות עשה, אף על גב שהוא פטור, אינו דומה פטור למי שהוא חייב בדבר וקיים המצוה. שזה קנה שלמות, וזה - אף שהוא פטור - לא קנה שלמות" ("תפארת ישראל" למהר"ל פרק כ'. ועי' גם "גור אריה" במדבר ט, א).
3. וכבר אמרו: "ורקב עצמות קנאה" (משלי יד, ל) - "ורקב" בגימטריא "קרח" (עי' שפת אמת, קרח תר"מ).
4. וכן נרמז בזה, "שבסוף תיקון העולם גם הוא יתוקן" ("עץ יוסף" על מדרש רבה בפרשתנו, פרשה י"ח סוף אות יג [יא]). וכן דקדק השל"ה מהמשנה, דרך לגבי "עדת" קרח נחלקו תנאים אם יש להם חלק לעוה"ב או לא (סנה' קח, א). ומשמע דעל קרח עצמו לא נחלקו, ולכ"ע יש לו חלק לעוה"ב (של"ה פרשת קרח אות ט"ו בהגה"ה).
5. והיא סמוכה לים כנרת מצידו המזרחי.
6. עי' שם בירושלמי לעיל (שביעית פ"ו ה"א), שדרשו את הפסוק "וְהָיָה יְטָב לְךָ וְהָיָה לְךָ מְאֹבְדִיךָ" (דברים ל, ה) לענין שנתחייבו בתרומות ומעשרות בירושה שניה יותר ממה שנתחייבו בירושה ראשונה (ע"ש). הרי שחייב תרומה הוא דבר טוב! "וְהָיָה יְטָב לְךָ"! וגם בבבלי דרשו על מה שביקש משה רבינו מהקב"ה, "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (דברים ג, כה) - "וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך?!" [כלומר: האם לכך ביקש משה להכנס אל "הָאָרֶץ הַטּוֹבָה", מפני הטובה הגשמית שבה? ודאי שלא!] אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואין מתקיימן אלא בא"י. אכנס אני לָאָרֶץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי" (סוטה יד, א). הרי שפינה את א"י "הָאָרֶץ הַטּוֹבָה", בגלל המצוות התלויות בה, כתרומות ומעשרות ועוד, שאינן מתקיימות אלא בה.
7. וכך פירש גם הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביאורו לירושלמי: "שפטורה מן המעשרות - ואוכל פִּגְמוֹת נפשו ואין צריך לעשר. ולהכי קרי ליה טוב, שלא יכשל באיסור טבל". היינו, שלא עצם הפטור הוא טוב, אלא מה שאינו נכשל באיסור טבל. [ונראה שזהו גם היסוד לדברי רבינו חיים (בתוס' כתובות קי, ב ד"ה הוא אומר), "דעכשיו (בזמן בעלי התוספות) אינו מצוה לדור בארץ ישראל, כי יש כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליוהר בהם ולעמוד עליהם". הרי, שאם אי אפשר להזהר בשמירת המצוות התלויות בארץ, אין מצוה לדור בה, והיא אינה "ארץ טובה" לשבת בה].
8. ועי' גם רמב"ן דברים ד, ה.
9. ועי' שו"ת הרשב"א (ח"א סי' קל"ד) שגם הוא כתב כן.
10. כמובן, אין הכוונה שאין חיוב מן התורה לקיים את התורה בחו"ל. אלא הכוונה היא, שביחס לארץ ישראל, עבודת ה' בחו"ל היא רק בבחינת "הצבי לך צינים".
11. המפרשים נחלקו בשאלה, האם התיר לו ר"ע את הנדר בעצמו, או שלא התירו בעצמו, אלא שלח אותו לחכם אחר שיתיר לו את הנדר על סמך פתח זה, כי היה נוגע בדבר [מחמת אשתו (שהיא כגופו)], והנוגע בדבר חשיב כבעל הנדר עצמו, ואין אדם מתיר נדרי עצמו, אפי' הוא חכם (נדרים פא, ב) (עי' שו"ת הריב"ש (סי' ת"ו) ו"שלמי נדרים" (נדרים כב, ב)].
12. כי רק סיבה שהיתה קיימת כבר בזמן הנדר, אמדינן דעת הנודר, שאם היה שם לבו אליה - לא היה נודר, והוי פְּגַדָּר בטעות, ואינו נָדָר. אבל בנולד, אפשר שגם אם היה שם לבו לאפשרות שיוולד דבר כזה, לא היה חושש שיקרה כן, והיה תולה בדעתו שלא יקרה, והיה נודר, כי לפי הנתונים של אותו רגע הרי רצה לידור, וא"כ אין כאן נדר בטעות, דידיע ואעפ"כ נָדָר.
13. התוס' סוברים, שרק בנולד שאינו מצוי אין פותחין פתח לנדר, אבל בנולד המצוי - פותחין, דגם בזה אמדינן דעת הנודר, שאם היה שם לבו שאפשר שתִּגְלַד סיבה זו שנולדה - מסתמא היה חושש לה ולא נודר, שהרי מצוי הדבר לקרות כן, והוי נדר בטעות ואינו נדר. ורק בנולד שאינו מצוי אמרי', שגם אם היה שם לבו לאפשרות שיוולד דבר כזה, לא היה חושש שיקרה כן, והיה תולה בדעתו שלא יקרה, והיה נודר, וא"כ אין כאן נדר בטעות, וא"א להתירו (עי' כס"מ הל' שבועות פ"ו הי"ב שהביא כמה ראשונים בסוברים כן, וביניהם - התוס' כאן).